

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.16

UDC 37.091

DIAGNOSIS OF THE LEVEL OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN

Oksana Stupak

Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6732-4569>
e-mail: stupak.oksana.ua@gmail.com

Anna Leyba

Student of the Second (Master's)
Degree of Higher Education,
Department of Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<http://orcid.org/0009-0000-1487-5447>
e-mail: annaleyba15@gmail.com

Abstract. *The article deals with the issue of diagnosing the level of communicative competence of senior preschool children. The relevance of the study is due to the fact that preschool children are faced with the task of learning to communicate correctly in various social and everyday situations, to show their own initiative, to navigate in different situations, to imitate the culture of speech communication and to show restraint in communication. Mastering these skills involves the development of communicative competence. The study identified three key criteria: emotional and value, communicative, and socio-cognitive, which influence the development of communication in children. The study identified three key criteria: emotional-value, communicative and socio-cognitive, which determine the process of forming the communicative competence of senior preschool children. The social and cognitive criterion is characterised by such indicators as: child's understanding of the specifics of communication; ability to assess and understand the emotional state of other children of senior preschool age. The communicative criterion was represented by the following indicators: the ability to conduct a dialogue with both peers and adults; the ability to interact effectively during a game; the ability to obtain the necessary information in a dialogue and an indicator that shows the ability to listen to one's interlocutor and defend one's own opinion. In accordance with the criteria of preschool children's communicative competence, diagnostic methods were chosen to determine the level of formation. After diagnosing the level of communicative competence of senior preschool children using a specific diagnostic tool, certain qualitative and quantitative results were obtained. The general conclusion of the study is that most senior preschool children have an average level of communicative competence. In particular, most respondents demonstrated insufficient skills in establishing interaction with peers and adults, listening attentively, speaking calmly, and coping with their emotions. It is concluded that it is important to develop communication skills to prepare children for successful communication and relationships in the future. This study can serve as a basis for further research and development of methods for the formation of communicative competence among children of senior preschool age.*

Key words: preschool children, empirical research, communicative competence, criteria, diagnosis, indicators.

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.16
УДК 37.091

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ступак О. Ю.

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6732-4569>
e-mail: stupak.oksana.ua@gmail.com

Лейба А. А.

здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна
<http://orcid.org/0009-0000-1487-5447>
e-mail: annaleyba15@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто питання діагностування рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Актуальність дослідження зумовлена тим, що перед дітьми дошкільного віку стоять завдання навчитися правильно спілкуватися в різних соціально-побутових ситуаціях, проявляти власну ініціативність, орієнтуватися в різних ситуаціях, наслідувати культуру мовленнєвої комунікації та проявляти стриманість у спілкуванні. Оволодіння наведеними вміннями передбачає формування комунікативної компетентності. Дослідження визначило три ключові критерії: емоційно-ціннісний, комунікативний та соціально-когнітивний, що визначають процес формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Емоційно-ціннісний критерій був визначений наступними показниками: емоційна спрямованість на дітей, які знаходяться в групі; вміння здійснювати контроль за власним настроєм та емоціями дітям та вміння формувати безконфліктні взаємини. Соціально-когнітивний критерій охарактеризований такими показниками як: розуміння дитиною самої специфіки спілкування; вміння оцінити та зрозуміти емоційний стан інших дітей старшого дошкільного віку. Комунікативний критерій був представлений показниками: вміння вести діалог як з ровесниками, так і дорослими; вміння ефективного взаємодіяти під час гри; вміння одержувати потрібну інформацію при веденні діалогу та показника, який вказує на вміння вислухати свого співрозмовника та відстояти власну думку. Відповідно до критеріїв комунікативної компетентності дітей дошкільного віку були обрані діагностичні методи, що дали можливість визначити рівень її сформованості. Після діагностики рівня сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку за визначним діагностичним інструментарієм були зроблені певні якісні та кількісні результати. Загальний висновок стосовно дослідження полягає в тому, що більшість дітей старшого

дошкільного віку мають середній рівень комунікативної компетентності. Зокрема респонденти у своїй більшості продемонстрували недостатні вміння встановлювати взаємодію з однолітками та дорослими, уважно слухати, спокійно розмовляти, а також справлятися зі своїми емоціями. Зроблено висновок про важливість формування комунікативних навичок для підготовки дітей до успішного спілкування та встановлення взаємовідносин у майбутньому. Ця робота може виступити основою для подальших досліджень та розробки методики формування комунікативної компетентності серед дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, комунікативна компетентність, діагностика, критерії, показники.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах розвитку суспільства змінюються базові пріоритети в сфері освіти, активно запроваджується рідна мова в повсякденному спілкуванні, що вимагає не лише формування навичок та умінь у дітей, а й окреслює стратегію виховання мовленнєвої особистості, перед якою постає завдання навчитися використовувати різні мовні та немовні засоби для комунікації. Крім цього, перед дітьми стоїть завдання навчитися правильно спілкуватися в різних соціально-побутових ситуаціях, проявляти власну ініціативність, наслідувати культуру мовленнєвої комунікації, проявляти стриманість й толерантність у спілкуванні. Оволодіння наведеними вміннями передбачає формування комунікативної компетентності. Подальший розвиток комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку являється важливою темою для обговорення дошкільної лінгводидактики. Її важливість та актуальність зумовлюється напрямами розвитку освіти України у XXI столітті, певні аспекти відображені в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» та в Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.). Це все сприяє модернізації існуючої системи дошкільної освіти, вдосконалення її методів, форм й технологій, оновлення змісту, розвитку мовленнєвого спілкування та культури мовлення.

Питання формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку досліджувалися сучасними науковцями в різних аспектах, зокрема в педагогічному (Н. Гавриш [2], А. Гончаренко [3], Л. Дмитрук [4], С. Іванішена [5], І. Мартиненко [9] тощо) та лінгводидактичному (А. Богуш [1], О. Максимова [8], М. Листопад [7] тощо).

За визначенням А. Гончаренко «комунікативна компетентність дитини старшого дошкільного віку являє собою здатність спілкуватися з використанням мови, що охоплює практичні знання, вміння формувати думки в слові, мовленнєвої взаємодії з партнером» [3]. Процес спілкування дітей старшого дошкільного віку визначається не тільки сукупністю знань лінгвістичного характеру (лексика, граматики, фразеологічні структури), а й вміннями застосовувати набуті знання в процесі спілкування [10].

На думку А. Богуш, мовленнєве спілкування дітей старшого дошкільного віку відбувається внаслідок формування комунікативно-мовленнєвої роботи. Змістова сторона її розвитку передбачає:

– «наявність знань про правила мовленнєвого спілкування у різних життєвих ситуаціях взаємодії з дорослими й однолітками, норми і правила українського мовленнєвого етикету, етичні норми спілкування;

– володіння стандартизованими формами і виразами мовленнєвого етикету, словником на позначення ситуації спілкування, її просторово-часових характеристик, емоційного й фізичного стану учасників спілкування, особистісних якостей і рис характеру людей;

– розуміння значень невербальних засобів спілкування (виразу обличчя, пози, жестів)» [1].

Формуванню комунікативних навичок сприяють різні види діяльності в закладі дошкільної освіти. Зокрема, ігрова, пізнавальна, художньо-мовленнева діяльності [6], які включають в себе елементи спілкування та сприяють розвитку мовлення і комунікативних вмінь дітей.

Ігрова діяльність є одним з найважливіших засобів формування комунікативних навичок у дітей. Під час гри діти взаємодіють один з одним, обговорюють правила, обмінюються інформацією та ідеями. Вони навчаються сприймати роль і розвивати уяву, що сприяє розвитку мовлення та емоційного спілкування.

Пізнавальна діяльність також грає важливу роль у формуванні комунікативних навичок. Діти вивчають навколишній світ, задають питання, шукають відповіді, обговорюють свої відкриття з іншими. Це сприяє розвитку їхнього словникового запасу, уміння аналізувати інформацію та висловлювати свої думки.

Художньо-мовленнева діяльність орієнтована на розвиток творчості та експресії. Діти мають можливість виражати свої почуття, думки через мову, малюнок, музику та інші види мистецтва. Вони вчаться виражати свої емоції та ідеї іншими способами, не лише вербальним (словами).

Усі ці види діяльності в закладі дошкільної освіти сприяють розвитку комунікативної компетенції дітей дошкільного віку, допомагають взаємодіяти з іншими, виражати свої думки та почуття, розвивати мовлення та розуміти важливість спілкування в сучасному світі. Водночас, питання діагностування рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку залишається актуальним, оскільки його результати сприяють організації диференційованого підходу під час освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти, плануванню методів і засобів формування комунікативної компетентності, а також організації відповідних умов для підготовки дітей до школи.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є діагностика рівня комунікативної компетентності за визначеними критеріями у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження полягають в характеристиці критеріїв і показників рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку; аналізі результатів діагностики рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження. Під час дослідження були використані загальнонаукові методи, зокрема метод аналізу та конкретизації – при визначенні критеріїв і показників рівня сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку; формалізації – під час проведенні діагностики рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку; синтезу – при оцінці результатів сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу науково-методичної літератури (А. Богуш [1], А. Гончаренко [3], І. Мартиненко [9], О. Максимова [8], М. Листопад [7] тощо) для дослідження рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку були виокремлені наступні критерії: емоційно-ціннісний, комунікативний та соціально-когнітивний. Розглянемо їх більш детально.

1. *Емоційно-ціннісний критерій* характеризує різні емоційні прояви дитини та її ставлення до інших людей, а також відображає прагнення людини робити добрі вчинки, надавати відповідну емоційну підтримку та демонструє існування ціннісних орієнтацій, що мають відповідати більш високим потребам соціуму та особистості.

2. *Соціально-когнітивний критерій* показує наявність уявлень та знань відносно сформованих норм ефективної взаємодії в соціумі, а також відображає сутність та значення соціальних ролей, що представляють собою власний соціальний досвід дитини [4, с. 273-275].

3. *Комунікативний критерій* характеризується тим, що будь-яке спілкування має відбуватися з використанням мови. Даний критерій передбачає те, що діти в першу чергу демонструють власні почуття не лише дорослим, а й одноліткам через мовні засоби, вербальну та невербальну комунікацію.

Кожен із наведених критеріїв розкривається через показники, що в комплексі демонструє рівень формування складових комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку [8]. Для визначення цього рівня за кожним критерієм був підібраний діагностичний інструментарій (таблиця 1).

Таблиця 1

**Критерії, показники та діагностичний інструментарій
для виявлення рівня сформованості комунікативної компетентності дітей
старшого дошкільного віку**

№ з/п	Критерії	Показники	Діагностичний інструментарій
1.	Емоційно-ціннісний	вміння контролювати власний настрій та емоції, а також володіння основними способами для вираження емоцій	завдання «Не поділили іграшку» (мета: визначити загальні вміння дітей не створювати конфліктні ситуації та не сваритися); завдання «Дзеркало настрою» (мета: визначити вміння дітей зрозуміти настрій партнера, враховуючи його вербальну чи невербальну поведінку) [6].
		емоційна спрямованість дітей, здатність будувати безконфліктні взаємини.	бесіда «Дружба в групі» (мета: виявити знання дитини щодо її життя у ЗДО та рівня сформованості взаємовідносин в групі). Під час бесіди в першу чергу акцентувалася увага на спроможність дитини надавати змістовну та повну відповідь [5].
2.	Соціально-когнітивний	розуміння дитиною особливостей різних ситуацій під час спілкування, а також обізнаність із сформованими нормами прояву соціальної поведінки	завдання «Ставлення дитини до однолітків» (мета: виявити проблеми, що можуть виникати у дітей старшого дошкільного віку під час спілкування з однолітками); завдання «Помічники» (мета: визначити рівень вмінь дітей здійснювати взаємодію один з одним, а також співвідносити власні прагнення та бажання з інтересами інших дітей, приймати участь у реалізації власних колективних справ, надавати потрібну допомогу).
		вміння розуміти емоційний стан інших дітей та їх обізнаність з іграми в групі.	завдання для виявлення базових вмінь дітей старшого дошкільного віку розуміти емоційний стан інших дітей та дорослих, а також розповідати про нього [8].

Продовження табл. 1

3.	Комунікативний	вміння вести власний діалог із дорослими та однолітками, одержувати потрібну інформацію при веденні діалогу	спостереження під час повсякденної діяльності та в процесі гри (мета: визначити комунікативні вміння дітей).
		вміння взаємодіяти між дітьми під час ігор, співвідносити власні бажання з інтересами інших дітей	завдання: «Що ти скажеш?» (мета: визначити рівень вмінь дітей старшого дошкільного віку орієнтуватися в різних мовленнєвих ситуаціях); завдання «Інтерв'ю» (мета: окреслити вміння одержувати потрібну інформацію під час спілкування, вести діалог як з однолітками, так і дорослими).
		вміння відстоювати власну думку та вислуховувати думку співрозмовника	завдання «Безлюдний острів» (мета: визначити вміння вислухати іншого, проявляє повагу в ставленні до його інтересів та думки, а також спокійно вміти відстоювати власні погляди).

Базою дослідження виступив заклад дошкільної освіти № 132 м. Києва, який розташований в Дарницькому районі. У цьому закладі було обрано дві старші групи, в яких навчається по 30 дітей, в першій групі переважають дівчатка і становлять 68% (17 дітей) від загальної кількості дітей, в другій хлопчики – 60% (15 дітей). Одна група дітей старшого дошкільного віку була визначена як експериментальна група (ЕГ), а друга група – контрольна група (КГ).

Представимо результати діагностування рівня сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку за кожним з критеріїв в ЕГ і КГ. У таблиці 2 наведені результати діагностування за емоційно-ціннісним критерієм комунікативної компетентності.

Таблиця 2

Емоційно-ціннісний критерій комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Рівні	КГ		ЕГ	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	7	35,2	10	33,3
Середній	9	45,8	11	37,7
Низький	4	19	9	30

Аналіз результатів діагностики рівня сформованості комунікативної компетентності за емоційно-ціннісним критерієм показав, що високий рівень мають 35,2% дітей старшого дошкільного віку присутній в контрольній групі та 33,3% – в експериментальній. Середній рівень був діагностований у 45,8% дітей КГ і 37,7% дітей в ЕГ. Якісний аналіз результатів показав, що у дітей старшого дошкільного віку недостатньо сформовані вміння уважно слухати, спокійно розмовляти, чітко висловлювати прохання та пояснювати власні потреби, а також вони недостатньо проявляють здатність належним чином підтримувати бесіду.

Результати діагностування рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку за соціально-когнітивним критерієм наведені таблиці 3.

Таблиця 3

Соціально-когнітивний критерій комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Рівні	КГ		ЕГ	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	7	35,1	9	30,3
Середній	9	45,5	13	43,6
Низький	4	19,4	8	26,1

За здійсненою оцінкою можемо зробити висновок, що приблизно 45,5% КГ і 43,6% ЕГ дітей мають середній рівень комунікативної компетентності, а високий рівень відмічено лише 35,1% дітей КГ і 30,3% дітей ЕГ. Тому можемо відзначити, що переважна більшість дітей з обраних двох груп недостатньо володіють вміннями сприймають інших дітей, встановлювати безпосередній контакт з дорослими та однолітками, проводити активне спілкування з іншими людьми, а також демонструють недостатнє вміння не тільки уважно слухати, а й спокійно розмовляти.

Результати діагностування рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку за комунікативним критерієм наведені таблиці 4.

Таблиця 4

Комунікативний критерій комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Рівні	КГ		ЕГ	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	8	39,4	10	33,1
Середній	10	50,1	14	47
Низький	2	10,5	6	20,9

За проведеним аналізом можемо зробити висновок, що 39,4% дітей КГ і 33,1% ЕГ мають високий рівень за комунікативним критерієм, а 50,1% КГ і 47% ЕГ продемонстрували середній рівень. Так, можна зробити висновок, що майже половина дітей проявляють відсутність уміння встановлювати контакт на самостійній основі, мають труднощі під час налагодження взаємовідносин з однолітками в ігровій діяльності.

Отже, всі схарактеризовані критерії та показники комунікативної компетентності можуть не лише розкривати зміст формування комунікативної компетентності, а й сприяти подальшому розвитку вміння здійснювати взаємодію між її основними складовими, що є необхідним для успішної самореалізації дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності. При цьому кожна дитина має можливість відтворити різні ситуації з реального життя, що в подальшому впливатиме на встановлення позитивних комунікативних взаємовідносин дітей старшого дошкільного віку з різними людьми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Комунікативна компетентність дітей старшого дошкільного віку відображає їх здатність ефективно спілкуватися з оточуючими, виявляється в їхній здатності висловлювати свої думки чітко

і логічно, слухати та розуміти інших, встановлювати контакти з однолітками й дорослими. Діагностичні методи для оцінки кожного з цих критеріїв сприяли визначенню рівнів сформованості комунікативної компетентності дітей.

Результати дослідження показали, що більшість дітей старшого дошкільного віку мають середній рівень комунікативної компетентності, з недостатнім рівнем у вмінні слухати, висловлювати свою думку та встановлювати контакт з однолітками та дорослими. Враховуючи це, можна робити висновок, що вдосконалення комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку важливе для їхнього подальшого успіху та самореалізації. Комунікативна компетентність є важливою складовою загальної розвиненості дітей та їх готовності до подальшого навчання в школі. Вона (комунікативна компетентність) визначає здатність дітей взаємодіяти зі світом та успішно адаптуватися в суспільстві. Для цього подальшим етапом нашого дослідження є розробка методики формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуш А. М. Мовленнєва робота з дошкільниками : шляхи оптимізації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 3. С. 4-14.
2. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2015. 256 с.
3. Гончаренко А. М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : навчально-методичний посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». Київ : Світич, 2009. 160 с.
4. Дмитрук Л. Особливості українського мовленнєвого етикету. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 1 (52). С. 273-277.
5. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*, 2005. № 3. С. 7-9.
6. Іванча І., Аніщук А. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. *Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді*. 2022. Вип. 5. С. 49-52.
7. Листопад М. В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації. *Педагогічні ідеї*. 2017. Вип. 77. С. 98-102.
8. Максимова О. Формування комунікативної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2016. 20 (1-2016). С. 229-234.
9. Мартиненко І. В. Психологічні засади формування комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення : дис. ... д-ра психол. наук. Київ, 2017. 500 с.
10. Савич М., Козак Т. Теоретичні засади формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Глухівські читання – 2022» / За заг. ред. А. С. Полякова. Глухів, 2022. С. 476-479.*

REFERENCE:

1. Bohush, A. M. (2013). Movlennieva robota z doshkilnykamy : shliakhy optymizatsii [Speech work with preschoolers: ways of optimisation]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu – Preschool teacher-methodologist*, 3, 4-14 [in Ukrainian].
2. Havrysh, N. (2015). Kaleidoskop informatsiino-ihrovoi tvorchosti ditei [Kaleidoscope of children's information and game creativity]. Kyiv : Slovo [in Ukrainian].
3. Honcharenko, A. M. (2009). Rozvytok movlennievoi kompetentnosti starshykh doshkilnykiv [Development of speech competence of senior preschoolers]. Kyiv : Svitych [in Ukrainian].
4. Dmytruk, L. (2016). Osoblyvosti ukrainskoho movlennievoho etyketu [Features of Ukrainian speech etiquette]. *Naukovyi visnyk – Educational sciences*, 1 (52), 273-277 [in Ukrainian].
5. Ivanishena, S. (2005). Formy ta metody interaktyvnoho navchannia [Forms and methods of interactive learning]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 3, 7-9 [in Ukrainian].
6. Ivancha, I., Anishchuk, A. (2022). Osoblyvosti rozvytku zviaznoho movlennia u ditei strashnoho doshkilnoho viku [Peculiarities of development of coherent speech in children of early preschool age]. *Suchasna doshkilna osvita u naukovykh poshukakh studentskoi molodi – Modern preschool education in the scientific research of students*, 5, 49-52 [in Ukrainian].
7. Lystopad, M. V. (2017). Formuvannia komunikatyvnykh umin u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy hry-dramatyzatsii [Formation of communicative skills in senior preschool children by means of dramatisation games]. *Pedahohichni idei – Pedagogical ideas*, 77, 98-102 [in Ukrainian].
8. Maksymova, O. (2016). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti dytyny doshkilnoho viku yak zaporuka yii uspishnoi adaptatsii do navchannia v shkoli [Formation of preschool children's communicative competence as a key to their successful adaptation to school]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Teacher education: theory and practice*, 20, 229-234 [in Ukrainian].
9. Martynenko, I. V. (2017). Psykholohichni zasady formuvannia komunikatyvnoi diialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku z systemnymy porushenniamy movlennia [Psychological bases of formation of communicative activity of senior preschool children with systemic speech disorders]. *Candidate theses*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Savych, M., Kozak, T. (2022). Teoretychni zasady formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti ditei strashnoho doshkilnoho viku zasobamy khudozhnoi literatury [Theoretical foundations of the formation of social and communicative competence of children of preschool age by means of fiction]. *Aktualni pytannia suspilnykh ta humanitarnykh nauk : Zbirnyk materialiv KhII mizhnarodnoi nauково-praktychnoi internet-konferentsii «Hlukhivski chytannia – 2022» – Topical issues of social sciences and humanities: Collection of materials of the XII International Scientific and Practical Internet Conference «Hlukhiv Readings – 2022»*. A. S. Poliakova (Ed.). Hlukhiv, 476-479 [in Ukrainian].